

LUMEA ÎNTR-O REPLICĂ

de ȘTEFAN IUREȘ

Compararea propriei vieți cu existențele pilduitoare pare a fi o constantă a lui homo sapiens, manifestată cel puțin în perioadele dintre două momente de răscruce morală, căci într-un adevărat examen de conștiință nu te compari decât cu cel ce, prin optimizarea tuturor latentelor, tu însuși ai putea fi. Școala este, în această ordine a lucrurilor, un vast sistem de referințe etice, întrucât ea propune copilului și adolescentului un lung șir de figuri exemplare, ca suport al (sau, dacă vrei, încununare a) informațiilor științifice dobândite în anii de studii. Istoria, această coproducție cu rulare non-stop pe un ecran circular, prezintă cea mai impresionantă desfășurare de tipuri marcante, memorabile și memorate, surprinsă de sensibilitatea flămândă de modele. Desigur, nu este totdeauna necesar să le desprindem din tabloul unei bătălii faimoase, exact atunci când cavalerul pur sînge ridică brațul său în armură la pălăria garnisită cu pană de struț, se înalță în scări și, peste vacarmul de halebarde ciocnite, peste loviturile de tun, strigă : „îneți-vă după panașul meu alb ; vă va conduce totdeauna pe drumul gloriei și al onoarei“. Cadrul istoric poate fi, uneori, anodin.

Pentru literatura dramatică, însă, corespondența dintre măreția eroului și aceea a cadrului în care îl surprindem evoluind are o însemnătate lesne de înțeles. Extraordinarul pastor Brand își consumă asceza, demonstrația unei voințe neîngenuncheate de nimeni și de nimic, într-un decor sumbru și grandios : pe pantele munților Kjölen, cei bîntuiți de furtuni și avalanșe, sus, pe platourile pustii, colindate de neguri dezolante, jos, în fiordurile sărace, strîns îmbrățișate de colosali pereți de piatră, coborînd abrupt spre oceanul spumegător. Însăși natura norvegiană implică, astfel, termenii provocării acceptate de Brand, acest dușman neîmpăcat al compromisurilor, omul hotărît să respingă practica celor două măsuri — una pentru sine și ai săi, cealaltă pentru alții — bărbatul consecvent pînă la jertfă ideii sale de datorie. Asprile excesive ale existenței măsoară tenacitatea credinței unui personaj de excep-

„Să știi: și a trăi
e-o artă“

IBSEN: „Brand“

ție. Ibsen l-a conceput după ce etapa legendelor dramatice, de coloratură romantică și inspirate din ineuizabila Saga scandinavă, se încheiasă, iar etapa marilor drame realiste, de factură și inspirație modernă, nu începuse încă. Marcind acest jalon important al creației ibseniene, *Brand* reunește — punîndu-le față-n față — elemente din trecut și din viitor. Trup și suflet dăruit chemării sale, fanatic al consecvenței, personalitate irradiind o energie morală formidabilă, eroul dovedește puterile supraomenești împrumutate din lumea aburită de mituri și cîntată, epopeic, de toți scalzii nordului. Dar primul, dar prim-pastorul, dar paraciserul sau învățătorul și alte mai mărunte personaje ale dramei vestesc din plin lumea de corupție și ipocrizie, intenții trădate și marginire, lășitate și demagogie, lumea care apare sub lentila observației directe, de la *Stilpii societății* pînă la *Constructorul Solness*. Tuturor acestor ființe cu resorturi interioare laxe, dar mai ales lui Einar, individ ce debutează scenic printr-o retragere fricoasă, își continuă viața în destrăbălare și redevine „onorabil“ cu un misionarism batjocorit în mod cinic, Brand le dă replica, implicit, prin întreaga sa viață, dar și explicit, prin lauda intransigenței în urmărirea idealului convertit în fapte zilnice : „N-amesteca (...) luminile cu ceata moartă. / Să știi : și a trăi e-o artă“.

După mai bine de o sută de ani, ce sensuri noi am încerca să deslușim în sentința ibseniană ? Brand, rigoristul, cel ce dorea dreptatea veșnică, o visa regeneratoare și îi căuta înfrigurat împămîntenirea în fiordurile coplăriei sale, consună cu sensibilitatea unui tinăr din zilele noastre, revenit, după studii și firești maturizări intelectuale, să dea piept cu proza luptei și a muncii pe meleagurile de unde a plecat. Ascultați : „Da, vă știu, natele locuri ! / Bărci, hangare, case, docuri / ulmi, lagună, ripă, brînă, / tu biserică bătrînă, / arinișuri legănate — / de copil vă știu pe toate. / Dar mai sure, mai mărunte, / îmi păreți acum sub munte. / De sub cușma de zăpadă / care pare-acum mai grea, / muntele-i închide zarea / cerului, și-ia culoarea ! ; / sumbru, aspru, stînd să cadă / și mai mult din soare bea.“

În comun cu chemarea simțită de Brand, și un tinăr de sub Carpați, azi, are conștiința unei înalte chemări, aceea de reînnoire a oamenilor și a pământurilor de acasă. Dar, între contemporanul nostru și societate nu mai există nici o incompatibilitate. Tot spre deosebire de Brand, el nu mai e singur, niciodată singur în marea operă de transformări, iar greutățile acestei strădanii, deși mereu considerabile, scapă oșindei sisifice, traduc o evoluție fără prăbușiri sau întoarceri. El nu trebuie să jertfească singele celor dragi, ci, cel mult, și numai la început, confortul, care urmează a fi cucerit pas cu pas, pentru tot satul, pecetluind astfel sinteza dintre interesul personal și cel, tutelar, al obștei. Însă, tocmai în atingerea obiectivelor concrete de îmbunătățire a traiului material al consătenilor (bunăoară, înfăptuirea acelor drumuri și poduri primate de Brand cu iritare pentru că nu leagă „viață și credință”) și, evident, de asemeni, în lucrarea de durată care este făurirea unei conștiințe noi, e cu atât mai necesar pentru contemporanul nostru a avea fermitatea eroului ibsenian, încrederea nestrămutată a acestuia în puterea exemplului personal, ardenta sa mai presus de slăbiciunile așa-zis omenești. Aici se cere atenție: paravanul, chipurile „uman”, al abdicării de la datorie se cere sfîșiat fără cruțare și iată că, de pe stincile îndepărtatei Norveгии-1866, sintem avertizați că este vorba de un paravan, că „sub el se-ascunde un pierde-vară / cînd stă ca un molii să piară; / din el un laș meschin se-nfruptă / ferindu-se me-

reu de luptă; / prin el, senin, sperjurul minte / uitînd tot ce-a promis fierbinte; / naivilor, scorniți un van / umanitar om, un sărman”. Cîntorul și admiratorul de astăzi al poemului dramatic *Brand* se dorește și el un apărător al principialității fără de rabat, în slujba cauzei celor mulți, chiar cu riscul celor mai incomode înfruntări.

Dar — distingo! — apropierea și distanțările sînt mereu pereche. Lupta lui Brand, deși sublimă, se termină cu o tragică înfrîngere. Pentru că a ignorat mila? În termenii dramei lui Ibsen, da; am spune, azi, că i-a lipsit eroului comprehensiunea pentru omenească, pentru contingent, pentru real; sărînd grăbit etapele, el s-a pomenit că vorbește o altă limbă etică decît semenii săi. Spre îndurerata sa surprindere, în final, pastorul Brand descoperă că el a fost mereu un preot al bisericii de gheață, simbolicul lăcaș de pe culmile reci, semețe, dar goale, bîntuite de vînturi șuierătoare, lînce de negura pustie. Luptătorul de azi — pentru țeluri în sfîrșit limpeze — știe că nu are voie să urce de unul singur, pentru a nu-și rețea șansele izbînzii. Căci izbînda nu este numai a lui. Voința nu este un scop în sine și, cu atât mai puțin, sacrificiul nu acceptă demonstrația în gol. A trăi este, într-adevăr, o artă, dar numai prin aceea că i se solicită protagonistului să transpună în actul fiecărei zile, fiecărui ceas, cu o tot mai mare măiestrie, piesa scrisă de veac pentru toți contemporanii. Apostolul este pururi scăldat de o lumină ideală; apostolatul nu poate fi înțeles decît prin atelierul social care-l așteaptă, îl justifică și — azi — îl răspîlătește.

TEATRUL RADIOFONIC

Sesiune jubiliară

48 de ani de existență (într-o zi de luni, 18 februarie, 1929, a avut loc prima emisiune de teatru-radio, difuzîndu-se „pe viu”, din studioul „Societății de Radiodifuziune” din strada General Berthelot, comedia într-un act *Ce știe satul* de V. Al. Jean), 1432 de piese înregistrate din repertoriul românesc și universal, 70 de premiere radiofonice pe an, șapte emisiuni pe săptămînă, uneori chiar 13, 4—5 milioane de ascultători, iată, în cîteva cifre, profilul unei instituții căreia cultura cetățenilor României socialiste îi este profund și serios îndatorată. Teatrul radio-

fonic și-a înscris un statut solid în promovarea, stimularea și răspîndirea culturii în Cetate; de aceea, ni s-a părut firesc și îndreptățit interesul pe care oamenii de teatru — actori, regizori, critici, sociologi și cadre didactice — l-au manifestat cu prilejul primei sesiuni științifice a teatrului la microfon. Simpozionul, organizat de redacția teatrului radiofonic, a însumat 22 de comunicări însoțite de numeroase înscrisuri la cuvînt (și la obiect), cele două zile de dezbateri etalînd doar o parte din numeroasele probleme și aspecte, teoretice, practice, de concepție și metodologie, proprii acestei scene „învizibile”, dar atât de prezente în rețeaua difuzării culturale.

Comunicarea orientativă susținută de Constantin Măciucă, director al Direcției instituțiilor de spectacol artistic și a artelor plastice, a pus în ecuație valențele actualității și structura teatrului radiofonic, insistînd atît asupra caracterului programatic al repertoriului „audio”, cît și asupra rolului criticii, a criteriilor ei axiologice în aprecierea spectacolelor radiofonice.